

Ա Յ Լ Ա Ս Ե Ր Ո Ի Մ

Կա՞յ աւելի սիրտ բզկտող իրականութիւն մը, քան մեղամաղձոտ մանուկները... :

Տղու մը պարզ ու վճիտ հոգին ինչպէ՞ս կրնայ տխուր ըլլալ, քանի որ յուսահատութիւնը խիստ բարդ հոգեբանութիւն մը կ'ենթադրէ :

Բնական երեւոյթ մը չէ այս, այլ ախտաբանական ծնունդ մը, օրէնքէն դուրս շեղում մը, բացառութիւն մը : Սոստովանինք սակայն որ այս բացառութիւնները հետզհետէ օրէնքի կարգ անցնելու վրայ են :

Նոր քաղաքակրթութեան մեծագոյն վէրքերէն մէկն է այս այլասերումը, վաղուան հիւանդութիւնը, հիւանդութիւններուն յոռեգոյնը՝ որովհետեւ ո՛չ մէկ բժշկութիւն պիտի կրնայ զայն դարմանել : Իր մանրէն երբեք պիտի չգտնուի :

Հին ցեղեր խարոյկներու վրայ կ'այրէին իրենց լուսնոտներն ու ջլագարները՝ իբրեւ չար ոգիներ : Պղատոն իր իտէալ հանրապետութենէն կը վանէր մեղամաղձոտները : Սպարտացիներ իրենց տխուր ծնունդները գետը կը նետէին՝ առոյգ ու զուարթ մանուկներ միայն ընտրելով ցեղին պահպանումին համար . ահա ա՛յս կերպով այդ աի մը փոքրիկ ազգը պատմական դիւցազուններու մեծագոյն ազգը եղաւ :

Այսօր այդ բարբարոս միջոցները ի սպառ հեռացուած են քաղաքակրթութեան սահմանագլուխներէն . բայց այլասերումի վտանգը երթալով անկարելի համեմատութիւններ կը ստանայ :

Այս երկաթէ դարին համար երկաթէ ուղեղներ են պէտք :

Մինչդեռ, օրը օրին, հեւ ի հեւ, ճգնաժամային ու դինեմոլ

գործունէութեան մը մտրակին տակ հալածուող մարդկութիւնը ջլա-
դար ծնունդներ միայն կու տայ :

Ալեկոծ Եւրոպան շատոնց ի վեր կը հնչեցնէ ահազանգը :

Օրէ օր նոր սկզբունքներ կը կիրարկուին , առողջապահիկ խիստ
միջոցներ կը հետապնդուին . ախտածին մանուկներու համար լեռնա-
յին դաղթաժայրեր կը հաստատուին , ու անտառային դասարաններ ,
ու բացօթեայ վարժարաններ , ու աշակերտական ազարակներ :

Այս բոլոր ճիղերուն նպատակն է այդ այլասերած մանուկնե-
րուն ուսմունքէ աւելի արեւ տալ , միաքէն աւելի մարմինն աշխատ-
ցընել , զիրենք կզգիացնել , չէզոքացնել , հեռացնել մտաւորական առ-
պարէզէն : Որովհետեւ վտանգը միայն անհատական չէ , այլեւ ըն-
կերական : Իրենց հիւանդադին ու չարչրկուած ուղեղը գիտութենէն
միայն թոյն կը ծծէ ու թոյն կ'արտածորէ : Իրենց մաղձոտ հոգին կը
դառնացնէ նախ իրենց սեփական կեանքը , յետոյ իրեններուն կեանքը ,
ու յետոյ — ամբողջ ցեղի մը կեանքը . . . :

Աշխարհիս բոլոր մարդասպաններն ու բոլոր շարադործները
ձեռք ձեռքի տուած՝ պիտի չկրնային այնքա՛ն երկտասարդ , այնքա՛ն
խոստմնալի , այնքա՛ն ընարուած հոգիներ սպաննել քան Շօփէն-
հաուէր մը , Նիցչէ մը , Պայրըն մը . . . :

Այլասերած մանուկներու օրօրոցներո՛ւն մէջ պէտք է փնտռել
անձնասպանութեան քարոզիչները , յոռետեսութեան առաքեալները ,
ասպականութեան մարդարէները :

Անոնք կը ջլատեն գործունէութեան ամէն տենչ , երջանկու-
թեան ամէն յոյս , սրբութեան ամէն հաւատք :

Անոնք չեն յառաջդիմեր այլ կ'ոստնուն , չեն երազեր այլ կը
զառանցեն , չեն օրհներ այլ կը նդովեն , չեն սիրեր ալ կը տուփան :

Իրենց երգը հայհոյանքի մը պէս ամբարտաւան է , իրենց ժպի-
տը հեզնութեան մը պէս վիրաւորիչ :

Օրինա՞կ կ'ուզէք : Բայց ամէ՛ն ազգերէ աւելի Հա՛յ մտաւո-
րականութիւնը կը վիտայ այս բացասական հանճարներով :

Գիտե՞մ որ հին մշակոյթ ունեցող ցեղերու համար այլասերումը
տիեզերական օրէնք մըն է : Գիտե՞մ որ մեզ նմանող հին ու անտէ-
րունջ ցեղ մը՝ ինչպէս են Հրեաները՝ նոր ազգերէն քառապատիկ ա-
ւելի խենթ կը ծնցնէ : Սակայն այդ ափ մը Հրեայ ցեղը աւելի բազ-
մաթիւ հանճարներ տուաւ աշխարհին՝ քան ամբողջ եւրոպական ազ-
գերը՝ ձեռք ձեռքի տուած . . . :

Մենք ալ իրենց պէս ինչո՞ւ չկարենայինք տալ միակ Հայ հան-
ճար մը որուն գոյութիւնով սա խրոխտ Եւրոպան հպարտանար , եւ

համայն մարդկութիւնը բանով մը դոնէ պարտական ու երախտագէտ
ըլլար մեզի :

Կէս-հանձարներ շա՛տ : Բայց երբ փոքրիկ ցեղի մը մտաւորա-
կան բանակը տաղանդաւոր փոքրիկ վիժուկներով միայն կը լենայ՝
անհանդուրժելի, դայթակղեցուցիչ, դատապարտուած ցեղ մը կ'ըլլայ
այն :

Զգո՛ւշ, զգո՛ւշ :

Եթէ Եւրոպան է որ կը հնչեցնէ այլասերումի ահագանդը, մի՛
մոռնաք որ այդ սարսափելի ախտը ամէնէն առաջ մե՛ր ցեղին կը
սպառնայ՝ իբրեւ հին ցեղի մը :

Ու մենք՝ փոխանակ արմատախիլ ընելու, տգիտօ՛րէն կ'ընտ-
րենք է՛ն ախտավարակ ծիւերը ու զիրե՛նք միայն կը մշակենք :

Այն բոլոր առոյգ, պայքարող, զուարթ ու աչքաբաց երիտա-
սարդութիւնը որ կը լեցնէ մեր վարժարանները, կ'առնենք օր առաջ
գործի տալու համար... : Իսկ այն քանի մը ճղճիւմ, տժգոյն ու ախուր
տղաքները, այն պատանի ծերունիները որ արեւէն ու պայքարէն խու-
սափելով՝ դպրոցի մութ անկիւններուն մէջ թուղթ կը մրոտեն, ա-
նոնք դպրոցէ դպրոց, երկիրէ երկիր, համալսարանէ համալսարան
կը զրկենք :

Խեղճե՛րը... : Անո՛նք կը լեցնեն պանդուխտ ուսանողի գե-
րեզմանները, անոնք կը լեցնեն հարուստի նախասենեակները ու վա-
ճառականի դրասենեակները. հիւանդանոցի խշտեակները անո՛նք կը
լեցնեն... :

Ու կը պատահի մեզ ա՛յն ինչ որ ո՛չ մէկ քաղաքակիրթ ազգի չէ
պատահած : Մեր դիւղացի ու շո՛ւկայի դասակարգը աւելի՛ մտացի
է քան ա՛յն որ մտաւորական կը կոչուի. ընթերցողը աւելի ողջա-
միտ է քան դրողը. առաջնորդուողը աւելի հեռատես է քան առաջ-
նորդողը. ուրիշ խօսքով՝ մարմինը աւելի խելացի է քան ուղեղը... :

Զարմանալի չէ ուրեմն որ ընթերցողները մեր մէջ հետզհետէ
կը քիչնան : Այսօր արդէն աւելի դրող կայ, քան կարդացող :

Բնախօսական օրէ՛նք մ'է որ մարմինը իր մէջէն քիչ-քիչ կը
չէզոքացնէ, կ'անջատէ, կը վտարէ այլասերած մասերը :

Նոյն օրէնքով միայն կարելի է բացատրել թէ ինչո՞ւ մեր
մտաւորականութեան ու մեր հասարակութեան միջեւ գտնուող կապը
քիչ-քիչ կը բարակնայ : Յեղը կը մնայ առաւել քան երբեք առօղջը,
ու իր մէջէն կը չէզոքացնէ, կ'անջատէ, կը վտարէ օտարացած ու
այլասերած տարրերը : Գլուխը մարմնին կապող նիհար պարանոցը
երթալով կը բարակնայ : Ու հեռու չէ դուցէ այն օրը երբոր վիզը

փրթելով՝ մեր մտաւորականութիւնը անմարմին գլուխ մը պիտի ըլլայ միայն, եւ մեր ցեղը՝ անգլուխ մարմին մը . . . :

Զէ՞ք տեսներ արդէն թէ ի՞նչպէս շատ մը գրագէտներ լիբրֆաջութիւնը ունին յայտարարելու թէ իրենք ժողովուրդին համար չէ՛ որ կը գրեն :

Ո՛չ, հօտին ու հովիւներուն միջեւ անհասկացողութիւնը երբեք այսքան մեծ չէր եղած :

Գառնուկի պէս անգէն ցեղ մը ամէ՛ն օր, ամէ՛ն օր կը յօշոտուի : Իսկ մեր դամբոները խելօքցեր, փիլիսոփայացեր, քաղաքակրթուեր են, տիեզերական եղբայրակցութեան մը խօսքերը կ'ընեն մեզի, ու կ'երազեն այն հեռաւոր օրուան՝ ուր դայլ ու գառնուկ մէկտեղ կ'արածուին . . . :

Մանուկի պէս տգէտ ցեղ մը ուսման կաթին է կարօտ, այն բարի ու անարատ ու սպիտակ կաթին որ հիւանդներն իսկ կարենային մարսել : Իսկ մեր համալսարանականները, որ մեր մտաւոր ստնտու մայրերը պիտի ըլլային, դեռ կերածնին չմարսած կու գան մեր առջեւ փսիսելու . . . :

Որբուկի պէս անտէր ցեղ մը հուժկու, ու լուսեղ ու սիրտբուխ բարբառի մըն է ծարաւ : Իսկ մեր գրագէտները հանելուկային, առեղծուածային, խաւարակուռ բաներ կ'ըսեն իրեն. ու մեր քերթողները՝ գրիչնին հայ արեան մէջ թաթխելէ վերջ՝ չինարէն տաղեր կը գրեն որպէսզի մա՛րդ չհասկնայ . . . :

Թռչունի պէս վերաւոր ցեղ մը, փոքրիկ վերակապի մըն է կարօտ՝ իր թեւերը նորէ՛ն բանալով միջոցին մէջ արծիւի պէս սաւառնելու համար : Իսկ մեր ընկերաբանները թո՛յն կը փչեն բոյներէն ներս, ու մեզ կը խօսին այն տարտամ ապագաներուն վրայ՝ ուր ազգ ու հայրենիք ու ընտանիք կը լուծուին համաշխարհային միջագաջնութեան մը մէջ . . . :

Այսպէ՛ս էր նաեւ հին Յոյներուն մէջ : Երբոր հիւանդ մը փրկելու ամէն յոյս կը կորսուէր՝ բժիշկը կը հեռանար իր սնարէն, ու փիլիսոփայ մը կը նստէր հոգեվարքին մօտ, մահամերձը մխիթարելու համար այն յոյսով թէ օր մը ամէ՛ն կեանք ու ամէ՛ն անհատականութիւն պիտի հալին տիեզերական գոյացութեան մը մէջ . . . :

Ո՛չ, մենք դեռ այդ օրին չհասանք, մենք դեռ ապրիլ կ'ուզենք, մեզ հոգիի ու մարմնի բժիշկներ միայն պէտք են :

Հեռո՛ւ մենէ՛ ախտազի՛ն մտաւորականներ : Դուք ցեղին ուղեղն էք. բայց երբ այդ ուղեղը ուրիշ կերպ չի կրնար խորհիլ քան

յուսահատեցնելով մեր կենսունակութիւնը, մենք պիտի փրցնենք ու նետենք այդ ուղեղը :

Մենք նոր միտքեր, նոր սիրտեր, նոր հոգիներ պիտի դարբնենք :

Մեզի կարմիր ու մսուտ շուրթներով, ուժեղ ու ժպտուն դրահանութիւն մը պէտք է :

Մեզի առողջ ու երկտասարդ մտաւորականներ պէտք են : Ձուկն իր գլուխէն կը հոտի, ազգն՝ իր մտաւորականներէն : Անո՛նք են ցեղի մը գլուխը :

Կրնայ մարմինը շատ ուժեղ ու շատ գործունեայ ըլլալ, բայց երբ ուղեղը խաթարուած է՝ այդ մարմնին շարժումը պիտի ըլլայ միա՛յն յիմարական գործունէութիւն եւ անպտուղ յոգնութիւն :

Ահա թէ ինչո՞ւ իրական վտանգները թողլով՝ հովերուն դէմ ու մենք մեզ դէմ կը պայքարինք : Ահա թէ ինչո՞ւ փոխանակ յառաջդիմելու՝ խենթերու պէս կեցած տեղերնուս վրայ կը ցատկենք երկու հազար տարիէ ի վեր . . . :

Այո, մեր ցեղը տարօրինապէս կենսունակ ու աշխատող ցեղ մըն է : Այո՛, մեր հնամենի նաւը դեռ ջուրերուն վրայ կը ծփայ, դեռ չընկղմեցաւ : Բայց ի՞նչ է պատճառը որ երէկուան նաւակները մեզ արդէն անցան, ու մենք Ուրուական Նաւին պէս կը ծածանինք դեռ, անխորասուզելի՛, բայց եւ հաստատ ցամաքի մը հասնելու անկարող . . . :

Ասոր պատճառները շատ բարդ են անշուշտ : Բայց գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ ա՛յն է որ ղեկին գլուխը կը նստեցնենք մեր է՛ն ախտագին, է՛ն այլասերած, է՛ն անպէտ ծնունդները :

Սակայն ստո՛յգ, ստո՛յգ կ'ըսեմ ձեզի, վտանգը մեծ է, շատ մեծ, աւելի՛ մեծ, քան կրնանք ենթադրել :

Ժամանա՛կն է հակազդելու, հակազդե՛նք :

Մեզի նոր Ոսկեդար մը պէտք է, նոր Ոսկեդա՛ր մը :

Այլասերո՞ւմ, ո՛չ, Վերածնո՞ւնդ . . . :